

Kezével
Mozgó férfi oldalról /16
Kötél /4
Férfi

XV. Magasban feketén két fehér csat /35

XVI. Fordítva

XVII. Férfi egészen közel kötelet húz /31

XVIII. Nő lánnyal jön /5
Férfi alulról közel rágyújt

XIX. Nevet“

Nem szeretném kommentálni ezt az írást, azt hiszem, mindenkinek élvezet egy kissé elbíbelődni vele.

„A húszas években kezdődtek ezek a botrányok“ — meséli könyvében Guido Aristarco —, „amikor »Fatty« Arbuckle-t, a »kövért«, Sennett felfedezettjét, emberöléssel és testi erőszakkal vádolták. Ezt követte W. D. Taylor rendezőnek, »a szép negyvenesnek, a nők imádjottjára«-nak meggyilkolása; Wally Reid halála egy elvonó-intézetben, és a kábítószer-élvező Barbara LaMarre, aki hivatásos vamp volt. Majd Chaplin idillje Peggy H. Joyce-szal, a »szoknyás Don Juan«-nal, azután eljegyzése a tizennégy éves Mildred Harrisszel és viszonya a kis Lolita MacMurray-vel. Egy mesés és tragikus hajókirándulás alkalmával W. R. Hearst, a sajtókirály, aki szerelmes volt Marion Daviesbe, féltékenységből rálőtt Chaplinre, de Thomas Ince-t találta el; így halt meg az amerikai film egyik úttörője.“

A kocsit vágtat a tengerparti sétányon, a képet elrántják, ég, ég, kék, nagyon kék, Eastmancolor-kék ég, a pálmák zöldje már kevésbé jó, de sebj, rohan a kocsit, persze tűzpiros Ferrari, a fehér panamakalapos, napszemüveges, bajuszos úr előveszi a tokból a távcsöves puskát, összeilleszti, csőre tölt, kattanás, a volánnál ülő csodálatos szőkeség napbarnította — néhány bájos szeplő tarkította — kezével hosszú, super-super-superlong cigarettát tesz a szájába (meggyújtva), 140 km/ó, kanyar, fékcsikorgás, a kalapos szeméhez emeli azt a gusz-tusos, kitűnő fegyvert, hosszan céloz, harsonák, diadalmas zene...

Megjelenik a főcímlista.

Tamás Gáspár Miklós

Kis úti jelentés

Ha az eljövendő generációk mást nem, műgon-dot, céltudatosságot, kitartó, makacs, meg nem alkuvó hűséget eszményeikhez tanulhatnak Székely Jánostól. Nem azért mondom ezt, mintha azzal akarnám megvádolni Székely Jánost, hogy eljövendő generációk számára írta és írja verseit példamutató célzattal. A költő vagy korának, vagy magának ír, és ez néha egy és ugyanaz. Így kezd, és ha valahol a középúton hűtlenné is válik néha az

TÉKA

sokból, találkozásokból, pár-szavas beszélgetésekből áll össze a végső út a tragikus kimenetelű baleset színhelyéig. Fájdalmas dokumentum. Tiszteletadás az elvesztett költő-barát előtt, aki immár végképp a modern román költészet egén tündökölt. (*Cartea românească*, 1972.)

GYURKÓ ISTVÁN: Édesvízi halaink. — A szerző, aki „több évtizedes tapasztalatait adja közre könyvében“, a hasonló munkáknál bevett szokástól eltérően nem rendszertanilag osztályoz, hanem a halak élőhelyei, a különféle víztípusok szerint csoportosítja a tárgyalat fajokat — a modern ökológiai irányzatra figyelmezően. A könyv „különösképpen a sporthorgászok igényeinek szem előtt tartásával“ íródott, s belőle a halakhoz nem értő kezdő is hasznos alapismeretekre tehet szert. A szöveg egyszerű, világos, pontos; az ábrák szemléletesen mutatják a meghatározás szempontjából fontos külső jegyeket az egyes halfajok esetében. A zárófejezetben — megyék szerinti felsorolásban — román és magyar népies halneveket találunk, amelyeknek egy része eredeti közlés, s így a nyelvészek érdeklődésére is számot tarthat. (*Ceres*, 1972.)

CSENKI SÁNDOR: Cigány népmesék. — Ortutay Gyula, aki a kötet előszavának is szerzője, írja: „Az egész emberiség egyik csodálatos alkotása a mese, érthető, hogy költők és tudósok szeretetét és érdeklődését annyira vonzza.“ Csenki Sándor posztumusz gyűjteménye olyan kallódó mesehagyományok közkinccsétételére vállalkozik, melyek egy félezer év óta közöttünk élő népcsoport alig ismert lelik alkatának, számunkra szokatlan erkölcsi világának, értékrendszerének gyökereit tárják fel. A mesék olvasása ar-

TÉKA

ról győz meg, hogy hőseinek szertelensége, olykor ijesztő nyersesége, kegyetlensége ösztönös őszinteséget takar. Nem ősi cigánymeséket kínál a kötet — melynek anyagát eredetileg cigány nyelven jegyezte le gyűjtője, a válogatás Mézáros György magyar fordításait nyújtja —, mert ősi cigánymesék nincsenek. Ósházájukból, Északnyugat-Indiából származó történetet nem őriztek meg a cigányok. Végző soron az Ezeregyéjszaka motívum-forgácsolásai csakúgy felismerhetők bennük, mint Ludas Matyinak a maga igazát kereső konoksága (Csulánó történeteiben például), vagy a vándorlásaik során érintett más közel-keleti, később balkáni népek mesekincseinek elemei. Mindez azonban átszűrve, áthasonítva egy sajátosságos és nagyon jellemző igény szerint, anélkül hogy — a közhiedelemmel ellentétben — misztikus ködbe burkolná a nagyon is emberi alapállású hősokeket. (Püspökkladányi Nagyközségi Tanács, 1972.)

JANKA GYULA: A nemzetközi minikönyvgyűjtés helyzete és lehetőségei. — Mikrokönyvek, könyvtári miniatürizálás — hovatovább közhelynek számít ezt tekinteni a „Gutenberg-galaxis“ tárolási problémájának szorításából kivezető útnak. Ráth-Végh István még azt írta a „kolibri“ és „liliputi“ könyvekről: „Mind-egy, akármi áll bennük, mert inkább apró dísz tárgyak, bizsuk, ajándékcikkek.“ Janka Gyula is a kifinomult bibliofília oldaláról közelíti meg és tárgyalja a minikönyvek kiadásával, gyűjtésével és tárolásával összefüggő kérdéseket, ám lehetetlen észre nem venni, milyen sokra értékeli a különködésnek tűnő nyomdászati bravúrok példaadását a jövő könyve szempontjából is. Háromnyelvű (magyar, angol, német) minikönyvében ugyan-

önmagához írt verseihez — önmagához —, nyugalmat keresve tér vissza hozzá. Mert bármennyire is győtrő, kétségekkel teli a költőhöz visszatért költészet, a viszontlátás nyugalma és derűje, bizakodása lopakodik sorai közé.

Székely Jánosra még azt sem lehet rámondani, hogy hűtlen lett önmagához. Lehet, hogy soha nem közölt, talán megsemmisített kéziratai között voltak és vannak úgynevezett „költői kísérletek“, ezeket azonban vagy nem tartotta közlésre érdemesnek, vagy — nem is léteztek.

A költészetről írni hálátlan feladat, talán értelmetlen is. Beszéd, amelyben útiélményeinkről számolunk be — másoknak. Sok mindent elhallgatunk, sok mindent felnagyítunk, néha akaratunkon kívül. Kiesnek képek, egy véletlen, egy szeszélyes pillanatot megszépít bennünk hétköznapi tárgyakat. És ezekről hallgatunk talán a leginkább, attól való féltelmünkben, hogy kinevetnek.

Székely János költészetéről* írni pedig kétszere-sen hálátlan próbálkozás. Mélységesen személyes líra ez, egyenes folytatása nagyműtű „lírai“ líráknak. Költői fogantatása a szintén nagyműtű lírai esztétikum már-már megkövesedett eszményeinek. Könnyed költői nyelvezte jól ismeri saját határait és szabályait. Érezzük, hogy nem akar és nem is fog kitörni határaiból, sőt: minél nagyobb a fájdalom, határai annál szűkebbek, formája annál fejelemzettebb, s ami ennél is több: a vers szűkszavúbb:

*Ember, ki társtalan maradt,
Rész, elkerítve az egészből;*

*Víz, számúzve a végtelen
Vizek nagy világrendszeréből;*

*Merő szépség és vágy, akit
Magába torlaszolt az érdek;*

*Mozgékony, eleven elem,
Amelyet tengésre ítéltek.*

Mindennapi fájdalom, mindennapi magány. Komor, álmatlan éjszakák, visszatetsző álmok. Egyszerű, természetes, töprengő, türelmetlen, szelíd, fenyegető, szemrehányó, belenyugvó, választ sem váró kérdések: „Így éljek? Legyek harcosabb, / Hősebb és szennyesebb naponta, / S pusztuljak bele végül is / A gyászba és a szájalomba?“ (*Ardsuna kérdez*); „Hát nem tudjátok, hogy kinek / Két háza van — az már hazátlan? / Nem érzitek, hogy kétfelől / Szenved, ki kétfelé kalandoz? / Hogy minden égi s földi úr / Utálja ételét, ha langyos?“ (*Békák*); „Akad-e vénánk, melyben az / Öröklét áramlása lüktet? / Valami, bármi, amire / Még feltehetnők életünket?“ (*Requiem Szabó Lőrinc emlékezetére*); „Mivégre mind e képtelen / Kaland, e lázító igézet? / Miért a lét, ha gyötrellem, / S miért a gyötrellem, ha élet?“ (*A tó*).

Felragyogó percek, esengve lejtő sorok. Messzések. Történetek, példázatok, zaklatott indulatok,

* Székely János: A hallgatás tornya (Válogatott versek 1949—1970). Eminescu Könyvkiadó. Bukarest, 1972.

kiszámított sorokba szorítva. Órapontossággal érkező rímek visszhangjában felnagyítva. Elcsitulva. A mindent-elmondás vágyától hajtott költészet törvény-fogalmazó törekvése. Keserűséget okozó, menekésre ösztökélő önismeret, lágy sorokban feszengő férfias nyíltság. Magától értetődő, egyszerű eszközökkel koronázott gondolatok. Mindenkori kísérői az emberi egyedülmaradásnak. Gyermekkori szegényérzetben érelődött érzékenység. Önmagát megleső szemérem;

*Tűnődjetelek csak, nézzetek
E borzas és szegényes hantra.
Épp most emészt egy életet:
Egy költő vetkezik alatta.*

Történetek, példázatok, intelmek, ítéletek. Tanácsatlanság fájdalma olvad határozatlan körvonalú határozottságba. Világnézeti főlény egyszerű, visszafogott lendületű sorokba fogva. Ellágyulásra képtelen katarzis. Igazsággal veszendő rímek.

Bővizű, lassan folyó mélység. Olykor balladává sűrűsödő józanság. Lírai mámor.

Merev szorongás, gyarlóságban fogant szépség. A meg nem alkuvó büszkeség feszülésében. A korlátozást megvető, de a saját korlátaihoz ragaszkodó költő büszkeségében. Hangulatoktól, emlékektől, válaszolatlanul maradt kérdésektől roskadtan.

Elölények, tárgyak, metaforikus dilemmák. Csizolt strófák medrében úszó miniatűr világok.

Aszkéta gazdagság.

*Mert minden részem én vagyok,
És ellenségem minden részem.*

*Hisz együttlétünk éppen az egész,
De egymás ellen törnek az egészben.*

A tisztaság követhetetlen erkölcei és törvényei szomorítják a zenei tisztaságról epedő embert. A tisztaság kérdéseit feszegető költő. Mindennapokat gyötrő tisztaság. Tisztaság mint vágy. Tisztaság mint illúzió. Tisztaság mint nosztalgia. Tisztaság mint paradoxon. Tisztaság mint zenét hallgató ember.

Csakis tinektek, zenészeknek, igaz lelkeknek, makulátlan eszmélkedőknek, kikben olykor anélkül szólal meg a lélek, hogy bűneiről vallana. Nektek, kik — mintha vétkecs gyónna — nehéz ártatlanságotokban megvalljátok a világ bűneit.

Székely János versben gondolkodik, versben beszél, sőt elbeszél. Verseinek szerkezete epikai, rendszerint egyenesen kapcsolódik valamelyik motívációhoz, „ürüghöz“, amely szinte kötelező kiindulópontként szolgál, s amely szerves és vissza-visszatérő elemévé válik a versnek. Nyestet, fanyar humora olykor alattomosan társul meghökkentő anti-tézisként a képek, leírások, lírai történetek soraihoz.

A Székely János huszonkét évi költői munkásságának javát összegező gyűjteményes kötet címadó verse is része a kötetnek. Valóban, Egy nagy és

akkor a helyzetképet felvázoló, magvas kis történeti és technológiai fejezetten kívül a kiskönyvekkel összefüggő érdekességek közlésével színesíti az amúgyis vonzó kötetet, végül pedig közli a legismertebb 32 minikönyv pontos bibliográfiai adatait és fényképeit. Úgy véljük, az Egyetemi Nyomda szépen zárta a Nemzetközi Könyvéveté és bibliofil csemegének a megjelentetésével (*Szépirodalmi Könyvkiadó, 1972.*)

ANA BLANDIANA: Calitatea de martor. — Nem a megtörtént dolgok kommentárjait ígéri a kitűnő költőnő ezekben az „ellenaplókbán“, inkább arról beszél, amit szeretne, hogy megtörténjék. Nem azt tartja fontosnak, amit tesz, hanem amit *megért*. Persze, ezek az Ana Blandiana költészetére valló lírai röplapok éppen azért, hogy lényeges dolgokról tanúskodnak, összefüggéseket értenek és értetnek meg, jelentős kérdésekre éreznek rá, nemegyszer tettnek minősülnek — de a prózai formában is megőriznek valamit a lírai finom lebegésből. A szerző ürügyet keres és talál gondolatai közlésére — és erre egy tavaszi nap ugyanúgy alkalmas, mint a frissen olvasott könyv, egy utcai élmény vagy a versírás műhelygondjainak kibeszélése. E röplapok második, bővített kiadása a műfaj, de különösen a szerző népszerűségét bizonyítja, s az olvasó most sem csalódik: a Kolozsvárról indult Ana Blandiana tehetségében. (*Cartea românească, 1972.*)

BEKE GYÖRGY: Tolmács nélkül. — Interjú 56 íróval a magyar-román irodalmi kapcsolatokról — igazít el az alcímében, műfaj-meghatározásban a szerző, s ha tudjuk, hogy a Kós Károlytól (életkor szerint) Szilágyi Domokosig

TÉKA

ívelő névsorban olyan írók szerepelnek, mint Illyés Gyula, Zaharia Stancu, Jékely Zoltán, Titus Popovici, Sütő András, D.R. Popescu, Páskándi Géza, olyan irodalomtörténészek, mint Gáldi László, Nicolae Balotă és Kemény G. Gábor, már érdeklődéssel vesszük kezünkbe a divatos műfaj ez újabb megnyilvánulását. Am korántsem divatról és korántsem protokolláris nyilatkozatokról van itt szó, amelyeket csupán a megkérdőjeleztek írói rangja tesz érdekessé, hanem alapvető művelődés- és irodalomtörténeti problémákról, amelyek a személyes élmények megidézésével kerülnek reflektorfénybe, továbbgondolásra, alkotó felhasználásra, cselekvésre ösztönözve. Irodalmunk nélkülözhetetlen kézikönyve lesz, hosszú időre, ez az egyszerre magyarul és románul megjelentetett interjú-kötet. (*Kritikon*, 1972.)

IGOR M. GUBERMAN: Bionica. — Az élő szervezetek az életfunkciók ellátására — az evolúció során — olyan megoldásokat alakítottak ki, amelyek tökéletességben minden emberi találmányt felülmúlnak; ez magától értetődő, hiszen az ember tudományos és technikai tapasztalatait alig néhány ezer éve szerezte. Ezt a helyzetelőnyt igyekszik behozni a bionika, ez az új tudomány, amely századunk második felének szülötte. Az élő természetet új, informatív oldalról igyekszik feltárni, az élőlények szerveinek és szervrendszeinek azon tulajdonságait vizsgálva, amelyek ismeretében az ember sajátos modelleket állíthat fel, olyan modelleket, amelyek a legkülönbözőbb tudományos és műszaki problémák megoldásához talán a legrövidebb utat biztosítják. A szerző néhány ilyen érdekfeszítő prob-

mély hallgatásnak is tanúi voltunk. Hallgatás a földeríthetetlen vagy földeríthetetlen hangulatokról, folyamatokról, érzelmekről. Hiszen valaminek a kimondása valami másnak a rejtegetése.

Versírás közben hallgatnak a műzsák. És ugyan — mikor nem hallgatnak ők?

Soltész József

Korszerű gyógynövényismeret

Az élő növényi sejtekben reakcióláncok hálózata vezet fő tápanyagainkig (fehérjéig, zsírokig, szénhidrátokig); a reakciósorok oldalágain, a közbenső lépcsőkön viszont változatos szerkezetű szerves vegyületek halmozódhatnak fel. Ezeknek a szerepe a növény életében csak részlegesen tisztázott, de az már évezredek óta ismeretes, hogy számos, tápanyagként nem értékesíthető növényi anyagnak emberre, állatra jelentős gyógyhatása lehet.

A mesterséges szintézisek megvalósulása, az ipari gyógyszertermelés háttérbe szorította ugyan a növényi drogok közvetlen felhasználását, a gyógyhatású anyagokat termelő növények iránti kereslet ennek ellenére mennyiségileg és minőségileg is növekszik. A növényi sejtekben természetes körülmények között zajlanak azok az építő folyamatok, amelyek során sok esetben szintetizálható vagy éppenséggel még ismeretlen szerkezetű vegyületek képződnek. A huszadik század derekától a növényi bioszintézisek egyre inkább összefonódnak a nagyipari módszerekkel. Szélsőséges példa erre az antibiotikum-gyártás: a különféle mikroszervezetek („mikro-gyógynövények“) óriástartályok tápoldataiban szaporodva termelik sajátos vegyületeiket. Hasonlóan értékes hatóanyagok termelődhetnek a magasabb rendű növények sejtjeiben is.

A kutatás mai szintjén egyre általánosabb az igény megbízható gyógy- és illóolajos növényfajták nemesítésére, megfelelő nyersanyagmennyiség (és minőség) biztosítására az ipari feldolgozás számára.

Részben ennek az igénynek a felismerése nyomán született dr. Rácz Gábor, a marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Intézet tanszékvezető professzora, a Gyógyszerészeti Kar dékánja, és munkatársai — dr. Aristide Laza és dr. Evdochia Coiciu — gyógy- és illóolajos növényekről nemrég magyar nyelven is közzétett könyve*. A kötet annak a nagyműltű orvosbotanikai hagyománynak a legújabb hajtása, melyet hazai földön éppen négy évszázaddal ezelőtt Melius Juhász Péternek a maga korában nemzetközi eredményeket közvetítő és a kor természettudományos mércéjével mérve kiemelkedően jelentős orvosbotanikai mun-

* Rácz G.—Laza A.—Coiciu E.: Gyógy- és illóolajos növények. Ceres Könyvkiadó, Bukarest, 1972.